

Šesti međunarodni interdisciplinarni
skup mladih naučnika društvenih i
humanističkih nauka

The Sixth International
Interdisciplinary Conference for
Young Scholars in Social Sciences and
Humanities

CONTEXTS

Zbornik radova
Book of Proceedings

www.ff.uns.ac.rs

IMPRESSUM

Šesti međunarodni interdisciplinarni skup mladih naučnika društvenih i
humanističkih nauka
KONTEKSTI

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
1. decembar 2021.
ZBORNIK
RADOVA

IMPRESSUM

The Sixth International Interdisciplinary Conference for Young Scholars in Social
Sciences and Humanities
CONTEXTS

University of Novi Sad
Faculty of Philosophy
1 December 2021
BOOK OF
PROCEEDINGS

ISBN

978-86-6065-741-3

UDK

3-029:088(082)

COBISS .SR-ID

116805129

Izdavač:

Filozofski fakultet
Univerziteta u Novom Sadu

Za izdavača:

Prof. dr Ivana Živančević-Sekeruš, dekanica Filozofskog fakulteta

Urednici:

Prof. dr Zoran Paunović
Prof. dr Željko Milanović

Tehnička redakcija:

Kristina Ostojić

Publisher:

Faculty of Philosophy,
University of Novi Sad

For the publisher:

Prof. Dr Ivana Živančević-Sekeruš, Dean of Faculty of Philosophy

Editors:

Prof. Dr Zoran Paunović
Prof. Dr Željko Milanović

Technical Editing:

Kristina Ostojić

PROGRAMSKI ODBOR/PROGRAMME COMMITTEE**Member****Institution**

Prof. Dr Ivana Živančević-Sekeruš

Faculty of Philosophy, University of
Novi Sad, Serbia

Prof. Dr Željko Milanović

Faculty of Philosophy, University of
Novi Sad, Serbia

Prof. Dr Zoran Paunović

Faculty of Philosophy, University of
Novi Sad, Serbia

САДРЖАЈ
TABLE OF CONTENTS

LITERATURE IN CONTEXT

Branislava Maksimović
STARI/NOVI *LUDUS*: IGRA KAO FORMA ZNANJA I KULTURE U
POZNORENEŠANSNOJ I BAROKNOJ KNJIŽEVNOSTI U ITALIJI..... 15

Sofija Skuban, Petar Ćurčić
TOTALITARIZAM U RANIM DRAMAMA HAROLDA PINTERA:
KNJIŽEVNI I DRUŠTVENOTEORIJSKI ASPEKTI..... 29

SERBIAN LITERATURE IN CONTEXT

Сава Д. Уко
ЛИК СВЕТОГ САВЕ У СРПСКИМ СРЕДЊОВЕКОВНИМ
ХАГИОГРАФИЈАМА И У ДЕЛУ НИКАНОРА ГРУЈИЋА..... 45

Наташа Катић
ЖЕНА КАО СИМБОЛ АНЂЕЛА И ДЕМОНА У РОМАНУ „ВАСА
РЕШПЕКТ” ЈАКОВА ИГЊАТОВИЋА 59

Љиљана Бајац Николић
МОТИВ ОТУЂЕНОСТИ У РОМАНУ БОРИСАВА СТАНКОВИЋА *ГАЗДА
МЛАДЕН*..... 69

Тања Којић
ПРИПОВЈЕДНО СТВАРАЛАШТВО ВЕЉКА ПЕТРОВИЋА У СВЈЕТЛУ
КЊИЖЕВНЕ КРИТИКЕ..... 83

Александра Чебашек
АРХЕТИП МАЈКЕ У ПРИПОВЕЦИ ИВЕ АНДРИЋА „МАРА
МИЛОСНИЦА” 97

Зорица Младеновић
ДИСТОПИЈСКИ ПРОСТОРИ У РОМАНИМА МИЛОША ЦРЊАНСКОГ .. 111

Сања Перић
ФИЛМСКА ПОЕТИКА ЖИВОЛИНА ПАВЛОВИЋА У ЕСЕЈИСТИЦИ
БОРИСЛАВА РАДОВИЋА..... 127

Јелена Маринков КЊИЖЕВНОИСТОРИЈСКА РЕЦЕПЦИЈА ПОЕЗИЈЕ БРАНИСЛАВА ПЕТРОВИЋА	141
Ana Huber ODJECI POSTMODERNE POETIKE ROBERTA BOLANJA U ROMANU <i>UVOD U SRPSKU KNJIŽEVNOST SA JUŽNOSLOVENSKIM KNJIŽEVNOSTIMA</i> PREDRAGA CRNKOVIĆA.....	155

EDUCATION IN CONTEXT

Aleksandra Pavlović PARTICIPACIJA DECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA KAO OSNOVA OBRAZOVANJA ZA DEMOKRATIJU I AKTIVNO GRAĐANSTVO	169
Meleka Asotić PERCEPCIJA SREDNJOŠKOLACA O KVALITETU OBRAZOVANJA U KONTEKSTU SAVLADAVANJA GRADIVA KROZ UPOTREBU IKT ALATA	181

HISTORY IN CONTEXT I

Жарко Илић ГЕОГРАФСКО ЗНАЊЕ ВУКА СТЕФАНОВИЋА КАРАЦИЋА О СРБИЈИ И СРБИМА.....	201
Лазар Аксентијевић АНТИЧКЕ ТЕМЕ У ЧАСОПИСУ <i>СТРАЖИЛОВО</i> ОД 1886. ДО 1893. ГОДИНЕ	215
Kristina Jorgić Stepanović Kragujevačka tragedija 1941. godine u udžbenicima istorije (1945-2021)	231
Наталија Димић Ломпар МЕТОДОЛОШКИ ИЗАЗОВИ У ПРОУЧАВАЊУ ПОСЛЕРАТНЕ ИСТОРИЈЕ ПОДЕЉЕНЕ НЕМАЧКЕ.....	245

MEDIA AND CONTEXT

Pablo Esteban Romero Medina FREEDOM OF EXPRESSION AND INTER-CLASSISM: HOW THE ALT RIGHT IS EARNING THE TRUST OF THE YOUTH	261
---	-----

Jovana Davidović RAZOTKRIVANJE AUTORITARNE SUBMISIVNOSTI: IDENTITET I MEDIJI KAO KLJUČNI FAKTORI	273
Sanja Kljajić ULOGA BEKGRAUNDA U IZVEŠTAVANJU O RATNIM SUKOBIMA: STUDIJA SLUČAJA SUKOBA OKO NAGORNO-KARABAHA	287
Stefani Šovanec U RATU SA KOVIDOM-19: DISKURS O VIRUSU NA Zvaničnim KONFERENCIJAMA ZA NOVINARE.....	307
Katarina Čikoš KRITIČKI STAV MLADIH PREMA SADRŽAJU I VREDNOSTIMA KOJI ISTIČU MEDIJI I DRUŠTVENE MREŽE.....	323
Stefan Vilotić KOMUNIKACIJA MUZEJA SA PUBLIKOM NA INSTAGRAMU: STUDIJA SLUČAJA TRI MUZEJA U BEOGRADU	339

DISCOURSE, ANALYSIS AND CONTEXT

Лиана Манасян ПОНЯТИЯ «ВКУС» И «МОДА» КАК ОСНОВНЫЕ КОНЦЕПТЫ ВЕСТИМЕНТАРНОГО ДИСКУРСА В КРИТИЧЕСКИХ СТАТЬЯХ ГАЗЕТЫ «СОВЕТСКАЯ КУЛЬТУРА» 1960-Х ГГ.	355
Анђела Вујошевић АНАЛИЗА АРГУМЕНТАЦИОНИХ ОБРАЗАЦА: ИЗВЕШТАВАЊЕ НЕДЕЉНИКА <i>НИН</i> ТОКОМ НАТО БОМБАРДОВАЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ..	367
Jovana Bazić DISKURSNI MARKERI U KONTEKSTU OGRAĐIVANJA U POLITIČKOM DISKURSU	383
Grozdana Vidović SECOND LANGUAGE ACQUISITION AND ACCULTURATION: A STUDY ON ETHNIC AND NATIONAL IDENTITIES AMONG FIRST-GENERATION SERBIAN IMMIGRANTS IN THE USA	399

TRANSLATION, MORPHOLOGY AND CONTEXT

- Наташа Козомора
ГЛАГОЛСКЕ ЛЕКСЕМЕ СА ПРЕФИКСИМА ЗА- И ДО- У РУСКОМ
ЈЕЗИКУ И ЊИХОВИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ У СРПСКОМ И
ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ 417
- Јована Стевановић
NOMINA ATTRIBUTIVA У РЕЧНИЧКОЈ ЗБИРЦИ *ЛЕКСИКА НАРОДНЕ*
МЕДИЦИНЕ У ТИМОЧКО-ЛУЖНИЧКИМ ГОВОРИМА
ЈЕЛЕНЕ ГЛИШИЋ 429

SYNTAX AND SEMANTICS IN CONTEXT

- Марина Шефер
О ЈЕДНОМ ТИПУ КОНДИЦИОНАЛНИХ РЕЧЕНИЦА СА ЗНАЧЕЊЕМ
ПОРЕЂЕЊА 447
- Mihajlo Stamenković
КОГНИТИВНО-СЕМАНТИЧКИ ТЕОРИЈСКИ ОКВИР ТАЛМИЈЕВЕ ТИПОЛОГИЈЕ
КРЕТАЊА 461
- Ana Lazarević
ANALYSE DE PRODUCTION DES VOYELLES NASALES FRANÇAISES
CHEZ LES ÉTUDIANTS SERBOPHONES DE FLE DE LA FACULTÉ DE
PHILOSOPHIE, UNIVERSITÉ DE NOVI SAD 475

PHILOSOPHY, PSYCHOLOGY AND HISTORY IN CONTEXT

- Душица Ђокић
AESTHETICS OF PLAY – APOLOGETICS OF PEACE: AN ATTEMPT FOR
AHISTORICAL REVERSAL OF WORLD HISTORY 491

Наталија Димић Ломпар*

Филозофски факултет

Универзитет у Новом Саду

UDK: 94(430.131.1/.2)

МЕТОДОЛОШКИ ИЗАЗОВИ У ПРОУЧАВАЊУ ПОСЛЕРАТНЕ ИСТОРИЈЕ ПОДЕЉЕНЕ НЕМАЧКЕ

This paper is an attempt at highlighting some methodological controversies and challenges when dealing with postwar German history. It outlines major trends in historiography of both West and East Germany, as well as contemporary approaches. For decades, postwar Germany was analyzed only partially, focusing only on one of its parts and dismissing the other as alien and un-German. However, after the pioneer works by Christoph Kleßmann in the 1980s, more and more historians attempted to analyze German history holistically. The paradigm of „asymmetrically entangled parallel history“, once regarded as a fringe idea, gained more and more followers.

Keywords: Divided Germany, Historiography, East Germany, West Germany, Reunification, Cold War, Entangled History, Christoph Kleßmann, Divided History.

УВОД

Крај Другог светског рата и цивилизацијског посрнућа до ког је довео нацистички режим, није означио само јасан рез у савременој немачкој историји, већ и у њеном разумевању и интерпретацији. Пред историчаре се поставило питање – како писати немачку историју?

Писати историју *немачког народа* није било пожељено. С једне стране, реч *народ* (*das Volk*) компромитована је током нацизма. С друге, далеко важније, писање историје немачког *народа* отварало је питање немачких претензија ка територијама суседних земаља насељених немачким становништвом, односно изван немачких граница које су поставиле силе победнице. Писати историју немачке *државе* такође је било проблематично. У условима подељености на окупационе зоне и затим две државе постављало се логично питање – историју које немачке државе? Након уједињења Источне и Западне Немачке¹ у јединствену немачку државу настојало се да

* natalijadimic@gmail.com

¹ У даљем тексту равноправно ћу користити како званичне називе држава, Немачка Демократска Република (НДР или ДР Немачка) и Савезна Република

се изнађе начин да се подељена послератна прошлост интегрише у јединствени национални наратив. Међутим, заједнички елементи неретко су бледели пред политичким, економским, друштвеним и културним разликама које су одликовале животе Немаца с двеју страна гвоздене завесе.

У том светлу, компаративни приступ деловао је обећавајуће. Међутим, паралелна историја две Немачке с једне стране доводила је најчешће до историје контраста између „успешне“ Западне и „неуспешне“ Источне Немачке, а с друге, неретко је остајала „слепа“ на историјску реалност испуњену различитим међусобним утицајима. Две немачке државе нису само имале исто исходиште, већ су у различитој мери током целог трајања немачке подвојености биле у готово свим аспектима међусобно зависне једна од друге – од подељених породица до међузависних спољнополитичких потеза.

Управо због међусобне зависности и бројних додирних тачака пример двеју немачких држава интегрисаних у два супротна блока представља изврстан случај за посматрање контаката, утицаја и трансфера који разбијају представу о монолитности блокова, указују на порозност гвоздене завесе и превазиђеност (националне) државе као јединог или кључног аналитичког оквира. Међутим, примена транснационалног приступа у писању немачке историје у другој половини 20. века обесмишљена је већ самим тиме што циљ писања немачке историје није деконструкција националних граница, већ писање националне прошлости (Bösch 2015: 7).

Питање како писати немачку историју након Другог светског рата није само питање перспективе и аналитичког оквира. Оно отвара и фундаментална идентитетска питања – шта је *немачко*, које су то позитивне историјске традиције на које се немачки идентитет треба ослањати и куда немачка историја треба да води. Након 1945. требало је дати смисао историјском кретању, а улога историјске науке у том процесу није била безначајна.

ТОКОМ ХЛАДНОГ РАТА: ПОДЕЉЕНА ИСТОРИОГРАФИЈА

Док је подела Немачке на окупационе зоне била последица ратног пораза, подела на две државе била је директни плод Хладног рата (Möller

Немачка (СРН или СР Немачка), тако и њихове устаљене неформалне називе, Источна и Западна Немачка.

2008: 19). Четири велике силе нису само преузеле контролу над Немачком, већ су на њеном тлу деценијама водиле сопствене сукобе супротстављених модела развоја, вредносних система и културних образаца, утичући истовремено и на писање немачке историје, њену интерпретацију и давање смисла савременим историјским кретањима (Dülffer 2008: 135–156). У таквом контексту и историчари како у Источној тако и у Западној Немачкој постајали су заробљеници сопствених идеологија приликом посматрања *друге* Немачке (Iggers 1989: 60).

У анализама источнонемачке историографије насталим након пада Берлинског зида постоји консензус око тога да је њена основна функција лежала у давању легитимитета партијском режиму и формирању особитог источнонемачког идентитета (Jarausch 1991: 15). С једне стране, идеолошка интерпретација немачке прошлости пружала је образложење и аргументацију за постојање социјалистичке немачке државе отелотворене у Немачкој Демократској Републици као врхунцу историјског развоја немачког народа. С друге, у светлу тога да је све до почетка 70-их НДР била изложена дипломатској изолацији, а до краја постојања оспоравању легитимитета, историографија је имала значајну функцију у потврђивању посебности источнонемачке у односу на западнонемачку државу, односно у учвршћивању теорије о постојању двеју немачких држава на немачком тлу (Iggers 1989: 63–64; Klessmann 1991: 45; Kleßmann 1993: 31).

У немачкој прошлости источнонемачки историчари препознавали су „реакционарне“ и „прогресивне“ традиције. „Реакционарне“ су спајале вертикалу пруског милитаристичког наслеђа, које је водило ка нацистичкој и затим ка Савезној Републици Немачкој, док су „прогресивне“ обухватале културна и техничка достигнућа немачког народа и преко 1848. године и затим социјалистичког покрета у царској Немачкој водиле ка Немачкој Демократској Републици (Iggers 1991: 63–65; Weber 1991: 139–154). Од 70-их, као одговор на нормализацију политичких односа са Западном Немачком, дошло је до промене у односу према немачкој прошлости. На делу је била изградња посебне социјалистичке немачке нације, односно развијање теорије о постојању две немачке нације које се ослањају на различите традиције, али имају исто историјско наслеђе са којим се морају суочити (Iggers 1989: 66–67). Тако су се источнонемачки историчари посветили писању биографија знаменитих Немаца, попут Лутера, Фридриха Великог и Бизмарка, који су самим тиме што су били рођени и деловали на простору који је заузимала НДР постајали део источнонемачке традиције и

културе. Иако је циљ био идентификација источне немачких грађана са државом у којој су живели, према мишљењу Ричарда Еванса, резултат је био појачани осећај заједништва и националног јединства са Немцима изван Источне Немачке (Evans 1997: 213–214).

Није само источне немачка историографија била подложна политичким и идеолошким утицајима. Сличне критике могу се чути и на рачун западне немачке историографије. Поједини историчари марксистичке провенијенције сматрали су да је у западне немачкој историографији дошло до преплитања политичких циљева – приступања СРН Северноатлантском пакту – и методолошких приступа, те да су историчари из СРН из тог разлога постали отворенији за теме и приступе присутне у америчкој, британској и француској „буржоаској“ историографији, занемарујући марксистичке традиције (Kudrna 1989: 232). Уз замерке методолошке природе произашле из идеолошког ракурса, на рачун западне немачке историографије могу се упутити и критике интерпретативне природе. С једне стране, да је у интерпретацији савремене немачке историје превише простора посвећено западној интеграцији СР Немачке, а с друге да се управо западна интеграција неретко тумачи као једина исправна алтернатива „злокобном“ *зондвергеу* (*посебном путу* којим је ишла немачка историја) (Dülffer 2008: 135–156).

Прве синтезе послератне немачке историје у СРН писане су током 60-их година. Иако је перспектива била на *подељеној нацији*, приметна је била тенденција да се историја СРН представи као магистрални ток немачке историје, а НДР као „привезак“ веће западне половине (Krautkrämer 1962; Vogelsang 1966). Истовремено, западне немачки историчари често су, посебно током прве две деценије, у складу са политичким опредељењем своје владе Немачку Демократску Републику третирали као „совјетску окупациону зону“, одричући јој немачки карактер, а самим тиме и место у савременој немачкој историји. На Западу веома популарне теорије о тоталитаризму служиле су западне немачким истраживачима за делегитимисање источне немачког режима. Промена перспективе уследиће у последњој деценији немачке подељености, када, уз одређене изузетке, национална, односно савнемачка перспектива губи на актуелности, а афирмишу се историја СР Немачке, односно ДР Немачке као засебне научне поддисциплине (Prowe 1977: 312–328; Kleßmann 1991: 12; Kleßmann 1993: 31–32). У том периоду настају капиталне вишетомне монографије које су покривале историју Савезне Републике Немачке (Benz 1983; Conze & Lepsius 1983; Bracher, Eschenburg, Fest & Jäckel 1981–1986), а чак је и историјски

музеј свечано отворен од стране канцелара-ујединитеља Хелмута Кола у Бону носио назив *Кућа историје Савезне Републике Немачке* (Kleßmann 1985: 476–494; Prowe 2002: 125–126).

Суштински, ни у Источној ни у Западној Немачкој историјска наука није била лишена идеолошких и политичких утицаја. Далеко су мање стеге биле на истраживачима ранијих епоха, него на историчарима 20. века, чија су тумачења у обе немачке државе бивала у функцији легитимисања садашњег и оцртавања правца будућем историјском кретању. Историографију СР Немачке одликовало је далеко више плурализма него историографију ДР Немачке, али је и у Источној Немачкој од 60-их дошло до професионализације историјске науке, а од 70-их до отварања нових тема, па и нових методолошких приступа, иако су границе дозвољеног, посебно у тематском смислу, биле далеко јасније постављене него на Западу (Iggers 1991: 64–67; Klessmann 1991: 43–44). Пад Берлинског зида и уједињење које је уследило нису раскинули везу између садашњости и писања о прошлости, већ су изнова отворили питање немачког националног идентитета, а историјска наука поново је заузела централно место у овој дебати (Hoffmann 1997: 1–7).

ДЕЦЕНИЈА НАКОН УЈЕДИЊЕЊА: ИНТЕГРИСАЊЕ ИСТОРИЈСКОГ НАРАТИВА

До 1989. године распрострањено је било уверење да се СРН и НДР крећу двама различитим путевима. Пад Берлинског зида 1989, а затим муњевитом брзином остварено уједињење Источне и Западне Немачке 1990. били су догађаји које нико није предвидео. Према речима Клауса фон Бејмеа, у питању је био „црни петак“ за друштвене науке, прекретница која је драматично утицала на трансформацију мисли и деловања савременика, а у историографији на ретроспективну реорганизацију историјског знања (Sabrow 2016: 49). Немачки интелектуалци и историчари суочили су се са „неизбежношћу нације“ – у поново уједињеној националној држави питање подељености на Исток и Запад од спољашњег постао је унутрашњи проблем и део питања немачког националног идентитета (Huysen 1992: 65–73). Повицима „Wir sind ein Volk“ (ми смо један народ) и потоњим уједињењем разбијен је тзв. „либерални консензус“ који је постојао међу (западно)немачким интелектуалцима од 60-их година, обесмишљена дефиниција Западне Немачке као „постнационалног друштва“, а страх и зазирање од немачке нације/национализма расламсао се како међу

немачким суседима тако и међу леволибералним историчарима (Winkler 1994: 107–127).

Током 90-их одвијало се неколико паралелних процеса блиско везаних за начине посматрања и разумевања савремене немачке прошлости. Импулси су долазили са различитих страна, делом из сфере научног, али у великој мери и из домена политичког. Западнонемачки историчари су у року од неколико година преузели готово све катедре на источнонемачким универзитетима, остваривши тиме монопол на научну интерпретацију савремене немачке прошлости, у чему се, између осталог, огледао политички значај „правилне“ историјске интерпретације (Berger 2003: 64–66). Истовремено, у уједињеној Немачкој одвијао се процес суочавања са „другом диктатуром“. Вишедеценијска западнонемачка искуства суочавања са нацистичком прошлошћу утицала су на начине на које се током 90-их суочавало са историјом Немачке Демократске Републике (Frei 2010: 410–422). Оно се одвијало кроз отварање табу тема, пуштање цензурисаних филмова, суђења, отварање досијеа Министарства државне безбедности, оснивање савезних институција задужених за политику сећања, анкетне комисије Бундестага, стварање колективног сећања на НДР кроз школе, издаваштво и државне институције (Frei 2010: 410–422; Clarke & Wölfel 2011; Lindenberger 2011: 73–87).

Историографија је донекле пратила политичку климу и интересовања. Првих година по уједињењу фокус је углавном био на истраживању догађаја, партијских и државних структура Немачке Демократске Републике. Шок изазван поновним уједињењем утицао је на потребу да се догађајима из 1989/1990. да смисао, да се они објасне у оквиру ширих историјских процеса. Послератна немачка историја почела се посматрати телеолошки. Историја Источне Немачке анализирана је кроз призму њеног пораза, све слабости источнонемачког режима постајале су „очигледне“, препознавани су дефицити који су „нужно“ водили његовом краху. НДР је карактерисана као „друга немачка диктатура“, што је подстицало компарацију са нацистичком Немачком и ослањање на теорије тоталитаризма, као „држава ЈСПН-а“, чиме је потенцирана моћ и политика партије на власти, а довођена у питање њена државна реалност, или као „бесправна држава ЈСПН-а“, чиме се инсистирало на нелегитимности источнонемачког режима (François 2004: 267–268; Jarausch 2010: 498).

Од средине 90-их суочавање са проблемима друштвене, културне, националне интеграције, са тзв. *Осталгијом*, са свешћу о томе да многи

грађани бивше Немачке Демократске Републике на ту државу нису гледали као на тамницу, да су се многи у новој заједничкој Немачкој осећали као „грађани другог реда“, подстицали су и интерес и интересовање за истраживање друштвене, свакодневне и културне историје Источне Немачке (François 2004: 269; Lindenberger 2015: 100–116). Доступност обиља архивске и друге грађе једне социјалистичке државе мотивисала је бројне историчаре да се посвете историји Немачке Демократске Републике. На тај начин она је убрзо постала један од најбоље истражених региона света, студија случаја за бројна шира питања везана за процесе индустријализације, модернизације, европског развоја, социјалистичке свакодневице, родне историје и др., превазишавши опасност да постане „фуснота историје“, како јој је Штефан Хејм предвиђао (Lindenberger 2015: 100–116).

И даље је, међутим, већина прегледа послератне немачке историје била западноцентрична – или је НДР у потпуности игнорисана, или је њена прошлост мерена спрам успешности западнонемачке државе, а НДР тумачена као аберација доминантног тока немачке историје, оличеног после 1945. године у историји Западне Немачке (Winkler 2000; Abelshausen 2004; Schöllgen 2013). Парадигматични пример представља пети и последњи том капиталне студије Хана-Улриха Велера *Немачка друштвена историја 1700–1990*, посвећен периоду након 1949. године, у ком аутор свесно запоставља историју Источне Немачке, сматрајући је суштинским делом совјетске, а не немачке историје (Wehler 2008; Антоловић 2020: 231). Иако је од 1990. било више настојања да се две немачке државе интегришу у јединствени национални наратив, и даље је кључни изазов представљало питање на који начин укључити Источну Немачку у интегрисану немачку прошлост тако да она не представља само дихотомију између демократије и диктатуре, успешне Западне и неуспешне Источне Немачке (Erstein 2003: 634–661; Jarausch 2010: 513).

„АСИМЕТРИЧНО ИСПРЕПЛЕТАНА ПАРАЛЕЛНА ИСТОРИЈА“

У тренутку када је (западно)немачки историчар Кристоф Клесман написао две синтезе посвећене послератној немачкој историји, *Die doppelte Staatsgründung. Deutsche Geschichte 1945–1955* (Kleßmann 1982) и *Zwei Staaten, eine Nation. Deutsche Geschichte 1955–1970* (Kleßmann 1988), његов приступ представљао је све сем део доминантног тренда у посматрању

немачке прошлости (Wolfrum & Mittler 2011).² Кроз хронолошко-тематску структуру Клесман је изложио испреплетану историју немачких држава током две и по деценије по окончању Другог светског рата. Оно што је 80-их година представљало изузетак, након уједињења постаће један од најинспиративнијих модела за писање интегрисане послератне немачке историје. Што је 80-их година у пракси извео, Кристоф Клесман покушаће у наредној деценији да теоретски уобличи. Његов чланак из 1993, насловљен *Verflechtung und Abgrenzung*, често се узима као темељни рад у коме је образложио своје схватање послератне немачке историје (Kießmann 1993: 30). Сматрајући да није реч о „обичној“ националној историји, нити о историји двеју сасвим одвојених држава и друштава, Клесман је предложио употребу појмова *преплитање (Verflechtung)* и *разграничење (Abgrenzung)* као основних концепата за разумевање истовремено подељене и заједничке немачке историје након 1945. Залагао се за посматрање немачко-немачке прошлости као *асиметрично испреплетане паралелне историје (asymetrisch verflochtene Parallellgeschichte)*, односно као историје константног *преплитања и разграничавања (Verflechtung und Abgrenzung)* (Kießmann 1993: 30–41; Kießmann 2005: 20–37). На тај начин настојао је да нагласи с једне стране да историје Источне и Западне Немачке ипак јесу ишле одвојеним токовима, али с друге да су биле у сталној зависности једна од друге, далеко више него у односима са било којом трећом државом. Уношењем појма *асиметрично* циљ је био истаћи да је ипак источнонемачка држава била више упућена на западнонемачку и више зависна од ње, него што је обрнуто био случај.

Иако су се одвојена историја Источне, односно Западне Немачке и у поново уједињеној држави профилисале као одвојене поддисциплине, Клесманова концепција имала је знатан утицај на потоње дискусије о начину писања послератне немачке историје и разумевања односа између Источне и Западне Немачке (Kießmann, Misselwitz & Wichert 1999; Kießmann & Peter Lautzas 2005). Он је понудио смернице за даља емпиријска истраживања, „концепцијску потпору“ за поимање немачке послератне историје, која се као целина не може разумети без узимања у обзир *подељености* и

² Поред Клесмана, у то време интегрисани поглед на послератну немачку прошлост пружио је Адолф Бирке (Birke 1989), а вредна пажње је и монографија британске историчарке Мери Фулбрук, објављена свега годину дана након немачког уједињења (Fulbrook 1991).

заједништва, као двеју страна исте медаље (Brunner, Grashoff & Kötzing 2013: 13). Било је и других предлога. Конрад Јарауш је, на пример, предлагао *die plurale Sequenzenperspektive*, односно проучавање низа сукцесивних проблемских комплекса са којима су се Немци као појединци и као друштво са обе стране „гвоздене завесе“ суочавали, као пут за интегрисање послератне немачке историје којим би се истовремено избегло фокусирање на једну немачку државу, али и пренаглашавање заједничких, а игнорисање других, противречних тенденци развоја (Jarausch 2004: 10–30). Томас Линденбергер упућивао је на анализу граничних простора, или чак целе Немачке као граничног простора Хладног рата (Lindenberger 2005: 97–112; Lindenberger 2010: 11–33).

Емпиријску проверу применљивости немачко-немачка перспектива прошла је у низу радова објављених у часописима и зборницима, а у последње време и све већем броју монографских студија посвећених најразличитијим аспектима немачке прошлости – историји спорта, свакодневице, сећања, перцепција, миграција, медија, финансија, еколошкој историји, привредној историји и др. (Bauerkämper, Sabrow & Stöver 1998; Hochscherf, Laucht & Plowman 2010; Wolf 2018). Поред тема из друштвене и културне историје, које немачко-немачку прошлост директно препоручују историографским приступима попут транснационалне историје, *испреплетаност у подељености* (*Verflechtung in der Abgrenzung*) може се посматрати и у спољној политици обеју немачких држава (Wengst & Wentker 2008: 7–14). Франк Волф чак сматра да су управо односи двеју немачких држава са трећом страном путоказ за даља истраживања, „методолошка тријангулација“ која отвара нове теме, питања и контекст немачко-немачких односа (Wolf 2018: 390).

ЗАКЉУЧАК

Бављење прошлошћу, а посебно савременом историјом, увек је политички релевантно. Иако то не значи да су резултати до којих се научним истраживањима дошло нужно политички обојени или без вредности, писање о савременој немачкој прошлости у Источној, Западној, а затим и уједињеној Немачкој макар својим магистралним токовима пратило је политичку климу одређене епохе.

Тако је у Западној Немачкој фокус испрва био на *подељеној нацији*, а затим на засебној историји Савезне Републике Немачке, у Источној Немачкој на легитимисању социјалистичког друштвено-политичког поретка,

али и Немачке Демократске Републике као засебне и легитимне немачке државе, док је након 1990. „оживео“ национални наратив, телеолошка интерпретација источнонемачке прошлости, али временом и потреба да се подробније разуме политички, али и друштвени и културни контекст Немачке Демократске Републике, као и да се правилније уоче како разлике тако и елементи који су спајали Немце са двеју страна „гвоздене завесе“.

Немачко-немачка перспектива свакако није искључиви приступ у посматрању савремене немачке прошлости, већ један од могућих углова. Међутим, она није само конструкт без везе са историјском реалношћу. Немачке државе имале су заједничку прошлост, која је, упркос подељености, на обе остављала дубоки траг и умногоме одређивала друштвене, културне и политичке процесе. Источна и Западна Немачка биле су комуникационо умрежене у далеко већој мери него са било којом трећом државом. То се не односи само на инфраструктуру, већ и на личне мреже контаката и познанстава, од пријатељских и пословних до породичних. Донекле парадоксално, узајамно дистанцирање и конкуренција само су доприносили међусобној упућености једне на другу, настојањима да буду успешније на пољу социјалне политике, образовања, спорта, односа према прошлости, привреде, престижа и др., а параметар успеха био је неуспех друге немачке државе. На крају, садашњост увек намеће питања и теме прошлости, а заједничка немачка историја након 1990. намеће потребу изучавања послератне историје у циљу бољег разумевања садашњости.

ЛИТЕРАТУРА

- Abelshausen, W. (2004). *Deutsche Wirtschaftsgeschichte seit 1945*. München: C. H. Beck.
- Антоловић, М. (2020). Друштвена историја на немачки начин – Ханс-Улрих Велери историјска социјална наука. *Токови историје*, 1, 221–242.
- Bauerkämper, A., Sabrow, M., & Stöver, B. (Eds.) (1998). *Doppelte Zeitgeschichte. Deutsch-deutsche Beziehungen 1945–1990*. Bonn: Verlag J. H. W. Dietz Nachfolger.
- Benz, W. (1983). *Die Bundesrepublik Deutschland. Geschichte in drei Bänden*. Frankfurt: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Berger, S. (2003). Former GDR Historians in the Reunified Germany: An Alternative Historical Culture and its Attempts to Come to Terms with the GDR Past. *Journal of Contemporary History*, 1, 63–83.
- Birke, A. M. (1989). *Nation ohne Haus. Deutschland 1945–1961*. Berlin: Siedler.

- Bösch, F. (2015). Geteilt und verbunden. Perspektiven auf die deutsche Geschichte seit den 1970er Jahren. In F. Bösch (Ed.), *Geteilte Geschichte. Ost- und Westdeutschland 1970–2000* (pp. 7–37). Bonn: BpB.
- Bracher, K. D., Eschenburg, T., Fest, J., & Jäckel, E. (Eds.) (1981–1986). *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, 5 Bände. Stuttgart: DVA.
- Brunner, D., Grashoff, U., & Kötzing, A. (2013). Einleitung. In D. Brunner, U. Grashoff, & A. Kötzing (Eds.), *Asymmetrisch verflochten? Neue Forschungen zur gesamtdeutschen Nachkriegsgeschichte*, Berlin: Ch. Links Verlag.
- Clarke, D., & Wölfel, U. (2011). *Remembering the German Democratic Republic. Divided Memory in a United Germany*. Palgrave Macmillan.
- Conze, W., Lepsius M. R. (Eds.) (1983). *Sozialgeschichte der Bundesrepublik Deutschland, Beiträge zum Kontinuitätsproblem*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Dülffer, J. (2008). Cold War History in Germany. *Cold War History*, 2, 135–156.
- Epstein, C. (2003). East Germany and its history since 1989. *The Journal of Modern History*, 3, 634–661.
- Evans, R. J. (1997). *Rereading German History: From Unification to Reunification, 1800-1996*, London–New York: Routledge.
- François, É. (2004). An Archive's Revolution and the Rewriting of History: East Germany. In H. Rousso (Ed.), *Stalinism and Nazism: History and Memory Compared* (pp. 262–280). Lincoln and London: University of Nebraska Press.
- Frei, N. (2010). 1945–1949–1989: Dealing with Two German Pasts. *Australian Journal of Politics and History*, 3, 410–422.
- Fulbrook, M. (1991). *The Divided Nation. History of Germany 1918–1990*. London: Fontana Press.
- Hochscherf, T., Laucht, C., & Plowman A. (Eds.) (2010). *Divided but not Disconnected. German Experiences of the Cold War*. New York–Oxford: Berghahn Books.
- Hoffmann, C. (1997). Introduction: One Nation—Which Past? Historiography and German Identities in the 1990s. *German Politics & Society*, 2, 1–7.
- Huysen, A. (1992). The Inevitability of Nation: German Intellectuals after Unification. *October*, 62, 65–73.
- Iggers, G. G. (1989). New Directions in Historical Studies in the German Democratic Republic. *History and Theory*, 1, 59–77.
- Iggers, G. G. (1991). Geschichtswissenschaft in der ehemaligen DDR aus der Sicht der USA. In K. H. Jarausch (Ed.), *Zwischen Parteilichkeit und*

- Professionalität: Bilanz der Geschichtswissenschaft der DDR* (pp. 57–73). Berlin: Akademie Verlag.
- Jarausch, K. H. (1991). Vom Zusammenbruch zur Erneuerung: Überlegungen zur Krise der ostdeutschen Geschichtswissenschaft. In K. H. Jarausch (Ed.), *Zwischen Parteilichkeit und Professionalität: Bilanz der Geschichtswissenschaft der DDR* (pp. 13–32). Berlin: Akademie Verlag.
- Jarausch, K. H. (2004). *Die Teile als Ganzes erkennen*. Zur Integration der beiden deutschen Nachkriegsgeschichten. *Zeithistorische Forschungen*, 1, 10–30.
- Jarausch, K. H. (2010). Beyond the National Narrative: Implications of Reunification for Recent German History. *German History*, 4, 498–514.
- Kleßmann, C. (1982). *Die doppelte Staatsgründung. Deutsche Geschichte 1945–1955*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Kleßmann, C. (1985). Ein stolzes Schiff und krächzende Möwen. Die Geschichte der Bundesrepublik und ihre Kritiker. *Geschichte und Gesellschaft*, 4, 476–494.
- Kleßmann, C. (1988). *Zwei Staaten, eine Nation. Deutsche Geschichte 1955–1970*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Klessmann, C. (1991). Die DDR-Geschichtswissenschaft aus der Sicht der Bundesrepublik. In K. H. Jarausch (Ed.), *Zwischen Parteilichkeit und Professionalität: Bilanz der Geschichtswissenschaft der DDR* (pp. 43–55). Berlin: Akademie Verlag.
- Kleßmann, C. (1991). *Die doppelte Staatsgründung. Deutsche Geschichte 1945–1955*. Bonn: BpB.
- Kleßmann, C. (1993). Verflechtung und Abgrenzung. Aspekte der geteilten und zusammengehörigen deutschen Nachkriegsgeschichte. *ApuZ*, B29–30, 30–41.
- Kleßmann, C. (2005). Spaltung und Verflechtung – Ein Konzept zur integrierten Nachkriegsgeschichte 1945 bis 1990. In C. Kleßmann, & P. Lautzas (Eds.), *Teilung und Integration: Die doppelte deutsche Nachkriegsgeschichte als wissenschaftliches und didaktisches Problem* (pp. 20–37). Bonn: BpB.
- Kleßmann, C., & Lautzas P. (Eds.) (2005). *Teilung und Integration: Die doppelte deutsche Nachkriegsgeschichte als wissenschaftliches und didaktisches Problem*. Bonn: BpB.
- Kleßmann, C., Misselwitz, H., & Wichert, G. (Eds.) (1999). *Deutsche Vergangenheiten – eine gemeinsame Herausforderung. Der schwierige*

- Umgang mit der doppelten Nachkriegsgeschichte*. Berlin: Ch. Links Verlag.
- Krautkrämer, E. (1962). *Deutsche Geschichte nach dem Zweiten Weltkrieg. Eine Darstellung der Entwicklung mit Dokumenten*. Hildheim: August Lax Verlag.
- Kudrna, J. (1989). Zum nationalen und europäisch-atlantischen Geschichtsbild in der deutschen und westlichen bürgerlichen Historiographie. In E. Schulin (Ed.), *Deutsche Geschichtswissenschaft nach dem Zweiten Weltkrieg (1945–1965)* (pp. 227–232). München: R. Oldenbourg Verlag.
- Lindenberger, T. (2005). *Zonenrand, Sperrgebiet und Westberlin – Deutschland als Grenzregion des Kalten Kriegs*. In C. Kleßmann, & P. Lautzas (Eds.), *Teilung und Integration: Die doppelte deutsche Nachkriegsgeschichte als wissenschaftliches und didaktisches Problem* (pp. 97–112). Bonn: BpB.
- Lindenberger, T. (2010). Divided, but Not Disconnected: Germany as a Border Region of the Cold War. In T. Hochscherf, C. Laucht, & A. Plowman (Eds.), *Divided but not Disconnected. German Experiences of the Cold War* (pp. 11–33). New York–Oxford: Berghahn Books.
- Lindenberger, T. (2011). Governing Conflicted Memories: Some Remarks about the Regulation of History Politics in Unified Germany. In M. Blaive, C. Gerbel, & T. Lindenberger (Eds.), *Clashes in European Memory: The Case of Communist Repression and the Holocaust* (pp. 73–87). Innsbruck-Wien-Bozen: Studien Verlag.
- Lindenberger, T. (2015). Ist die DDR ausgeforscht? Unsere Zeitgeschichte zwischen nationalem Boom und Globalisierung. *ZeitRäume, Potstamer Almanach des Zentrums für Zeithistorische Forschung*, 100–116.
- Möller, H. (2008). Zwei deutsche Staaten, eine Nation? Zum nationalen Selbstverständnis in den Verfassungen der Bundesrepublik Deutschland und der DDR. In U. Wengst & H. Wentker (Eds.), *Das doppelte Deutschland: 40 Jahre Systemkonkurrenz* (pp. 15–33). Bonn: BpB.
- Prowe, D. (1977). The New Nachkriegsgeschichte (1945-49): West Germans in Search of Their Historical Origins. *Central European History*, 4, 312–328.
- Prowe, D. (2002). Kohl and the German Reunification Era. *The Journal of Modern History*, 1, 120–138.
- Sabrow, M. (2016). A Myth of Unity? German Unification as a Challenge in Contemporary History. *German Historical Institute London Bulletin*, 2, 46–62.

- Schöllgen, G. (2013). *Deutsche Außenpolitik. Von 1945 bis zur Gegenwart*. München: C. H. Beck.
- Vogelsang, T. (1966). *Das geteilte Deutschland. Dtv-Weltgeschichte des zwanzigsten Jahrhunderts*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Weber, H. (1991). *Weißer Flecken* und die DDR-Geschichtswissenschaft. In K. H. Jarausch (Ed.), *Zwischen Parteilichkeit und Professionalität: Bilanz der Geschichtswissenschaft der DDR* (pp. 139-153). Berlin: Akademie Verlag.
- Wehler, H-U. (2008). *Deutsche Gesellschaftsgeschichte: Bundesrepublik und DDR 1949-1990*, München: C. H. Beck.
- Wengst, U., & Wentker, H. (2008). Einleitung. In U. Wengst, & H. Wentker (Eds.), *Das doppelte Deutschland: 40 Jahre Systemkonkurrenz*, Bonn: ВрВ.
- Winkler, H. A. (1994). Rebuilding of a Nation: The Germans Before and After Unification. *Daedalus*, 1, 107–127.
- Winkler, H. A. (2000). *Der lange Weg nach Westen. Bd. 1: Deutsche Geschichte vom Ende des Alten Reiches bis zum Untergang der Weimarer Republik, Bd. 2: Deutsche Geschichte vom 'Dritten Reich' bis zur Wiedervereinigung*. München: C.H. Beck Verlag.
- Wolf, F. (2018). In der Teilung vereint. Neue Ansätze der deutsch-deutschen Zeitgeschichte. *Archiv für Sozialgeschichte*, 58, 353–391.
- Wolfrum, E., & Mittler, G. R. (2011). Zwei Bücher, eine Idee. Christoph Kleßmanns Versuch der einen deutschen Nachkriegsgeschichte. *Version: 1.0*, in: *DocupediaZeitgeschichte*, URL: <http://docupedia.de/zg/>